

УДК 787:372.878

СОЛОГУБ Вікторія Даріївна –
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва
Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»
e-mail: victoriya12ds@gmail.com

ВИХОВАННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ГРИ НА ГІТАРІ: МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасному світі музичне мистецтво розглядається як частина загальної світової культури, воно водночас виступає складовим елементом загального процесу пізнання світу та узагальнено виражає у звукових образах істотні моменти життя, в той же час будучи специфічною формою естетичної діяльності. Майстерність гри на гітарі – центральний предмет для багатьох шкіл. Каталонському гітаристу та педагогу Емілію Пухолу (1986–1980) належить влучний вислів: «Всі ці Школи страждають одним характерним недоліком – в них багато та прискіпливо говориться про труднощі в оволодінні інструментом, але майже нічого – про їхнє подолання» [5, с. 5]. Подолання труднощів виступає центральною віхою дидактичного підходу до виховання гітарної майстерної, який іноді називають проблемним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екстраполяція теоретичних та науково-практичних досягнень педагогіки в методику музичного виховання здійснювалася дослідниками та педагогами-музикантами укладачами програм з музики (С. О. Маркідоновим, Д. Б. Кабалецьким, Ю. Б. Алієвим, Н. О. Терентьєвою, Л. В. Горюною, Л. Г. Дмитрієвою, А. Р. Чіназіровою), шкільними вчителями музики (М. Ф. Головіною, К. П. Португаловою, Л. П. Масловою). Мають вагу також праці спеціалістів з дидактики та психологів (О. М. Матюшкіна, Т. В. Кудрявцева, І. Я. Лернера, М. І. Махмутова тощо). Н. П. Михайленко приділив велику увагу музичній педагогіці у контексті методики викладання гри на шестиструнній гітарі.

Мета статті – розкриття головних аспектів процесу виховання майстерності гри на гітарі у музично-естетичному контексті, а також надання рекомендацій щодо вирішення проблем методичного забезпечення вищевказаного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне гітарне мистецтво набуло масштабного розмаху. Жоден вид музично-виконавського мистецтва темпами свого розвитку на нинішньому етапі не може зрівнятися з гітарою. Професійне навчання та майстерність напряду пов'язані з виховною роботою. «Навчання музиці – це багатосторонній процес, в якому педагог має

формуванню не тільки професійні навички гри, але також виховує в учня здоровий естетичний смак, широкий художній світогляд та моральні якості» [5, с. 14], – пише лауреат Республіканського конкурсу виконавців на народних інструментах, доцент Національної музичної академії імені П. І. Чайковського Н. П. Михайленко. Можна, звертаючись до досвіду Н. П. Михайленка, відзначити кілька важливих аспектів виховання майстерності гри, в тому числі на гітарі:

1. Опікування світоглядом та моральними якостями учня;
2. Виховання його волі та характеру;
3. Плекання любові до музики та естетичного смаку;
4. Увага до праці та вміння трудитися;
5. Самодисципліна та розвиток навичок самостійної роботи;
6. Піклування про здоров'я та фізичний розвиток учня [5].

Викладання музики торкається двох типів відношень: «людина – художній образ» та «музика – дитина – педагог» [4]. Тому можна виділити наступні особливості сучасної масової музичної освіти як контексту професійної педагогічної діяльності педагога-музиканта: 1) визнання пріоритетною ідеї самоцінності мистецтва, її висунення в якості провідного принципу виховання; 2) філософсько-естетичний, мистецтвознавчий характер змісту музичної освіти та підходів до трактування музично-педагогічних проблем; 3) реалізація ідей «педагогіки мистецтва» з опорою на природу музики та мистецтва в цілому; 4) актуалізація естетичної складової, спрямованість на формування естетичної культури учнів; 5) актуалізація емоційного компонента змісту художньо-естетичної освіти; 6) розвиваючий характер, спрямованість на розвиток музично-творчих, художньо-естетичних здібностей; 7) реалізація ідеї уроку музики як уроку мистецтва та творчості; 8) впровадження методик і технологій, характерних для сфери мистецтва та творчості (художній діалог, художня майстерня, адекватна процесу художньої творчості навчальна діяльність тощо).

Таким чином, у пошуках шляхів вирішення проблеми формування готовності учнів до засвоєння знань як грані естетичного в рамках методичної підготовки необхідно вдосконалювати навчальний процес на основі

системного підходу з метою пов'язання теоретичних та практичних складових навчально-виховного процесу.

Урок музики, як жоден, можливо, інший, є благодатним ґрунтом для розвитку творчого музичного мислення учнів, для впливу на їхню емоційну сферу, переживання, на формування ціннісного ставлення не тільки до самої музики, а й, що важливіше, ставлення до світу в усіх його проявах, через музику та через прожиті за її посередництвом емоції [6]. Проблемне навчання постає альтернативою «складному» вихованню шкіл, про які писав Е. Пухоль. Сутність проблемного навчання полягає в тому, що учні систематично включаються вчителем у процес пошуку рішення нових для них проблем, завдяки чому вони вчаться самостійно здобувати знання, застосовувати раніше засвоєні, здобуваючи таким чином досвід творчої діяльності. Крім того, проблемне навчання – це ефективний засіб формування емоційно-ціннісного ставлення дітей до музичного мистецтва. Створення проблемно-пошукових ситуацій, коли перед учнями ставляться різні творчі завдання, також відносять до методів стимулювання музичної діяльності [1]. На думку композитора та педагога Д. Б. Кабалевського, є й інша проблема: як зацікавити учня достатньо, щоб він сам виховав у собі дисципліну занять, яка є одним з «життів» виховання майстерності: «Потрібна методика, яка допомогла б вирішенню центрального питання музичних занять в школі: як зацікавити, захопити учнів музикою? Проблема інтересу, захопленості – одна з фундаментальних проблем всієї педагогіки, та її вміле рішення важливе для успішного ведення занять з будь-якого шкільного предмета. Але особливого значення вона набуває в області мистецтва, де без емоційної захопленості неможливо досягти більш-менш гарних результатів» [3]. У той же час весь пафос сьогоденних програм спрямований на те, чому і як учитель повинен навчити своїх учнів, проблема ж полягає швидше в тому, чим і як він має захопити їх, але вона по суті навіть не зачіпається. Зустрічаються лише окремі зауваження, що мають занадто загальний, декларативний характер і рідко підкріплюються конкретними рекомендаціями. Відтак, необхідно зважати на розвиток естетичного сприйняття та морально-естетичного ставлення до дійсності, культури як шляху виховання «людського в людині» [2, с. 18].

Звертаючись до напрацювань Михайленка Н. П., зазначимо основну стратегію педагога у сфері виховання майстерності гітарного виконання. Відтак, спочатку педагог має з'ясувати наступну інформацію:

- 1) загальний характер музично-слухових даних учня;
- 2) характер його моторної обдарованості;
- 3) типологічні особливості його вищих відділів нервової системи, а також вікову специфіку [5].

Таким чином, процес виховання передбачає визначення спеціальних підходів для кожної категорії учнів:

1. Музично та моторно обдаровані учні: техніка розвивається у них на природній психофізіологічній та сприятливій для занять гітарою основі; нерідко відпадає необхідність у постійному руховому контролі: але до цієї категорії учнів (як і до другої групи) теж можна застосовувати методику та систему «психологічної» школи;

2. Моторно обдаровані учні з середньою музикальністю та середньою здатністю до слухової уяви: першочергового значення тут набуває розвиток слухової сфери учня та збагачення його емоційно-чуттєвого світу;

3. Музично обдаровані учні з середніми чи низькими моторними даними: легко вирішується проблема музично-слухової уяви, але потребує спеціальної уваги технічна сторона; систематичний руховий контроль до настання автоматизації рухів досягається за рахунок розподілення уваги на функціонуванні вищих та нижчих рівнів; система «психотехнічної» школи тут малоефективна, тому більш доречно використовувати методи «анатомо-фізіологічної» школи;

4. Учні з середніми музичними та моторними даними: розвиток слухових та музичних компонентів виконавської майстерності гри на гітарі ускладнений, через відсутність опори на яскраві слухові образи та на уяву, за допомогою якої вибудовується розподілення уваги в учнів третьої групи; єдиний доречний шлях – комбінування використання слухового та рухового методів. Учні цієї категорії схильні до постійного прагнення переключитися при управлінні своїми рухами лише на відчуття моторики. Необхідно провадити спеціальну роботу, направлену на активізацію музично-слухової уяви, виховання культури м'язових відчуттів та об'єднання цих елементів у єдиний звуко-руховий комплекс.

Виконавське мистецтво гітариста має спиратися на гнучкий та рухомий зв'язок між сферою емоцій та думок музиканта та засобами їх вираження. Важливими є наступні елементи:

1. Швидкість руху пальців та кисті при різній фактурі пасажів обумовлюється рухомістю нервових процесів, здатністю до швидких змін, що виражається у швидкості (рос. «беглости») пальців. Швидкість залежить також від точної координації та синхронності

рухів пальців обох рук;

2. Спритність дозволяє виконувати складні рухи у різних ігрових ситуаціях. Вона особливо необхідна гітаристу у пасажній техніці, при зміні позицій, скачках, швидких та неочікуваних переносах пальців правої руки на крайні струни, від грифа до підставки (чи навпаки). Спритність розвивається через поступове підвищення швидкості, зміну ігрових рухів та багатократне повторення їх у швидкому темпі;

3. Сила – рухова якість, пов'язана з напруженням м'язів, що важливо у гітарній техніці через невеликі динамічні можливості гітари. Ця якість необхідна, наприклад, при виконанні великомасштабних гітарних творів у супроводі фортепіано чи оркестру. Основним нюансом у гітариста тут є *forte*. У праці над творами, що потребують високої звучності та темпу, гітаристам слід обережно та поступово збільшувати навантаження;

4. Витривалість особливо необхідна гітаристу при виконанні віртуозних творів та п'єс зі складною фактурою у лівій руці. Тренування витривалості слід продовжувати лише до появи м'язової втоми та відчуття скованості в руках.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Гітара укорінилася у широкий мережі музичної освіти: класи гітари є майже у всіх музичних школах та училищах, в багатьох музичних вищих навчальних закладах. Система музичної освіти передбачає, з одного боку, масовість навчання у музичних школах, а з іншого – виявлення на цій основі найбільш обдарованих учнів, які володіють потенціалом стати виконавцями-професіоналами та продовжити навчання в училищах і коледжах, музичних академіях та університетах. Проблема полягає в існуванні розриву між теорією та практикою, механізації гітарного виконавського мистецтва, а також відсутності необхідного методичного супроводу. Цей досвід змушує замислитися про трансформацію традиційних методів виховання гітарної майстерності. Аналіз досвіду відомих педагогів-музикантів дає підставу стверджувати, що, по-перше, музичне виховання учнів, організоване засобами проблемного навчання, створює величезні можливості для розкриття творчого потенціалу учнів, формування їхнього естетичного та ціннісного ставлення до музичного творіння та до світу в цілому; по-друге, методами проблемного навчання, зокрема, частково-пошуковим (євристичною бесідою), можуть бути організовані всі види музичної діяльності на уроці: слухання музики, виконання вокального твору, гра на інструментах, твір, імпровізація. Проблемне навчання може в перспективі стати основним типом навчання в

музичному вихованні. Методи ж традиційного навчання, коли весь зміст подається в готовому вигляді, мають використовуватися лише в тому випадку, коли потрібно засвоїти музичні терміни, основні етапи життя й творчості композитора, тобто в ситуації, коли творчий пошук, співпереживання та емоційне проживання твору не є необхідними.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дмитриева Л. Г. Методика музыкального воспитания в школе: Пособие для учителя / Л. Г. Дмитриева, Н. М. Черноиваненко. – М.: Академия, 1998. – 240 с.
2. Горюнова Л. В. Размышления о проблемах музыкально-педагогического факультета / Л. В. Горюнова // Музыка в школе. – 1984. – № 1. – С. 17–21.
3. Кабалецкий Д. Б. Основные принципы и методы программы по музыке для общеобразовательной школы / Д. Б. Кабалецкий // Программы общеобразовательных учреждений. Музыка. 1–8 классы. – М.: Просвещение, 2006. – 224 с.
4. Маркидонов С. А. Проблемы готовности учителя музыки к эстетической деятельности в школе / С. А. Маркидонов // Проблемы художественно-эстетической подготовки современного учителя. – Иркутск, 1997. – С. 85–101.
5. Михайленко Н. П. Методика преподавания игры на шестиструнной гитаре / Н. П. Михайленко. – К.: Книга, 2003. – 48 с.
6. Чиназирова А. Р. Дидактический принцип проблемности в музыкальном воспитании школьников / А. Р. Чиназирова // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2009. – № 2 (44). – С. 187–194.

REFERENCES

1. Chinazirova, A. R. (2009). *Didakticheskij princip problemnosti v muzykal'nom vospitanii shkol'nikov*. [Didactic Principle of Problem in Musical Education of Schoolchildren]. Adygeya.
2. Dmitrieva, L. G., Chernovivanenko, N. M. (1998). *Metodika muzykal'nogo vospitanija v shkole*. [Method of musical education in school. Teacher's Manual]. Moscow.
3. Gorjunova, L. V. (1984). *Razmyshlenija o problemah muzykal'no-pedagogicheskogo fakul'teta*. [Reflections on the problems of the music-pedagogical faculty]. Moscow.
4. Kabalevskij, D. B. (2006). *Osnovnye principy i metody programmy po muzyke dlja obshheobrazovatel'noj shkoly. Programmy obshheobrazovatel'nyh uchrezhdenij. Muzyka. 1–8 klassy*. [Basic principles and methods of the music program for the general education school. Programs of educational institutions. Music. 1–8 grades]. Moscow.
5. Markidonov, S. A. (1997). *Problemy gotovnosti*

uchitelja muzyki k jesteticheskoj dejatel'nosti v shkole. [Problems of readiness of the musicteacher for esthetic activity in school]. Moscow.

6. Mihajlenko, N. P. (2003). *Metodika prepodavaniya igry na shestistrunnoj gitare.* [Method of teaching the game on a six-string guitar]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СОЛОГУБ Вікторія Даріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв».

Наукові інтереси: методика навчання гри на

гітарі у вищій школі, формування особистості фахівця інструментально-виконавського профілю.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SOLOGUB Viktoriya Dariivna – Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor in the Chair of Musical Art of Separate Department «Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts».

Circle of scientific interests: method of teaching to play the guitar in high school, personal qualities of the area of instrumental-performance and their development.

Дата надходження рукопису 10. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор Т. Б. Стратан-Артишкова.

УДК 378.14

ТОВКАНЕЦЬ Оксана Сергіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: tovkanecoksana@rambler.ru;

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ФІЛОСОФІЯ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Перехід економіки розвинених країн до інноваційних технологій з перевагою сфери послуг над сектором промислового виробництва викликав глибокі зрушення в соціальній системі. Посилення значення інтелектуального капіталу сприяло прискореній появи так званого середнього класу, який сформував свої соціальні стандарти, власні духовні цінності, що поставило ряд нових соціальних завдань перед системою освіти. Важливим етапом у розвитку освіти є розробка технологій навчання, розкриття їхньої сутності та пошук механізмів реалізації в педагогічній практиці відповідно до парадигми сучасного освітнього процесу. Без їхнього пізнання і використання в практиці не може бути поступального руху, переходу процесу навчання в якісно новий стан. Через необхідність зміни парадигми зі знанневої на компетентнісну перед системою освіти стало завдання формування нової моделі взаємовідносин у освітній установі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці розвитку освіти та управління в освітній сфері присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених та дослідників: А. Барановського, П. Друкера, Д. Карнегі, А. Маслоу, М. Мескона, Н. Коломінського В. Лазарева, І. Підкасистого, К. Роджерса, Ф. Тейлора, Ф. Хедоурі, С. Чоудхарі та ін. Фундаментальні

дослідження теорій, методологій і методів навчання в контексті педагогіки, психології та теорії менеджменту проведені В. Беспалько, Ю. Бабанським, Б. Гершунським, В. Давидовим, В. Загвязінським, Л.Занковим, В. Краєвським, В. Крутецьким, В. Крижко, І. Лернером, Г. Селевко, М. Скаткіним, В. Сластьоніним та іншими.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні засади освітнього менеджменту, здійснити аналіз тлумачення поняття «освітній менеджмент» в сучасній філософській, економічній, педагогічній теорії

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед зазначимо, що зміст поняття «менеджмент» можна розглядати як науку і практику управління, як організацію управління установою чи організацією і як процес прийняття управлінського рішення. Менеджмент розглядається дослідниками в декількох значеннях: як «вміння досягати поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей»; як «управління, функція, вид діяльності з керівництва людьми в найрізноманітніших організаціях»; як «сфера людського знання, що допомагає здійснювати цю функцію».

Класик американського менеджменту П. Друкер підкреслював, що термін «менеджмент» включає в себе певну функцію і соціальний статус людей, що сучасний менеджмент – це специфічний вид